

**ПО ВЪПРОСА ЗА ОМОНИМНИТЕ РЕАЛИЗАЦИИ  
НА ГЛАГОЛНАТА ФОРМА *БИЛ СЪМ***

***Ирена Русева***  
***Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“***

**ON THE SUBJECT OF THE HOMONYMOUS  
REALIZATIONS OF THE VERB FORM *BIL SAM***

***Irena Ruseva***  
***Paisii Hilendarski University of Plovdiv***

***i\_ruseva@uni-plovdiv.bg***

The paper focuses on the homonymous forms *bil sam*, which derive from the auxiliary verb *sam*. The fact that these verb forms can occupy more than one cell in the verb paradigm causes some difficulties in their perception. The main purpose of the study is to examine all homonymous realisations of this type, to investigate the causes of their occurrence and to outline some guidelines for their correct identification.

***Key words:*** homonymy, *bil sam*, verb paradigm, distinction

**Обект** на настоящото изследване са омонимните реализации на спомагателния глагол *съм* от типа *бил съм*<sup>1</sup>, които заемат различни места в езиковата система и при които има почти пълно съвпадение в глаголната парадигма<sup>2</sup>.

---

<sup>1</sup> Омонимните форми *бил съм 1*, *бил съм 2*, *бил съм 3*, произлизащи от глагола *бия* (в индикативен перфект, умозаключителен аорист и ренаративен аорист) ще останат извън обсега на настоящото изследване.

<sup>2</sup> Както ще видим, единствено при ренаративните употреби на разглеждания тип форми се изпуска спомагателният глагол *съм* в 3 л. в сравнение в неренаративните реализации от същия тип.

**Основните цели** на статията са да бъдат описани всички въпросни употреби, да се очертаят причините за тяхното възникване, както и да се маркират някои способности за правилното им разграничаване.

В зависимост от контекста, в който се реализират, формите от типа *бил съм* (*бил, -а, -о съм, бил, -а, -о си, бил, -а, -о е, били сме, били сте, били са*) могат да се интерпретират по няколко различни начина: [1] като **индикативни перфектни форми**<sup>3</sup>, [2] като форми на **конклузивен аорист**, [3] като форми на **конклузивен имперфект**, [4] като форми на **преизказан аорист**, [5] като форми на **преизказан имперфект**, [6] като форми на **преизказан презенс**, [7] като **адмиративни форми**<sup>4</sup>, [8] като **дубитативни форми**<sup>5</sup>. Съвпадение в глаголната парадигма се наблюдава и в отрицателен статус (*не съм бил, -а, -о; не си бил, -а, -о; не е бил, -а, -о; не сме били, не сте били, не са били*), като единствено при преизказните форми, дубитатива, а често и при адмиратива се изпуска глаголът *съм* в сегашно време, 3 л. П. Пашов нарича подобни форми „граматични омоформи“, които определя като „омоформи на една дума с различно граматическо значение, но с еднакво лексикално значение“ (Пашов 1978: 56). В следващите редове ще опишем интересуващите ни реализации от типа *бил съм*<sup>6</sup>, като ще акцентуваме и върху способите за тяхната диференциация.

[1] Формите от типа *бил съм* в индикативен перфект се образуват от мин. св. деят. причастие на спрегаемия глагол и формите на глагола *съм* в сегашно време (Куцаров 2007: 251; Граматика 1999: 391). Според И. Куцаров в главното си значение резултативните форми от типа *бил съм* изразяват „едновременност на резултат от действие с изказването“ (Куцаров 2007: 252; Граматика 1999: 391; също Ницолова 2008: 294),

---

<sup>3</sup> Като такива ги определят И. Куцаров и Р. Ницолова (вж. Куцаров в Граматика 1999; Куцаров 2007; Ницолова 2008). В настоящото изследване отстояваме становището, че този тип форми не изразяват същинска перфектна семантика.

<sup>4</sup> Т.нар. адмиратив представлява изненадата, породена от конфликта между действителността и предварителните очаквания на субекта – това е едно от проявленията на епистемичната модалност в съвременния български език (вж. Ницолова 2008; Алексова, ел. източник 1 и др.).

<sup>5</sup> Чрез дубитатива се изразява съмнение относно истинността на предаваната чужда реч (вж. Граматика 1999: 431; Ницолова 2006: 28). В рамките на съвременния български език дубитативните глаголни форми са епистемична и евиденциална субкатегория, изразяваща степен на ангажираност от страна на говорещото лице относно достоверността на изказването (вж. Алексова 2016: 27; също Граматика 1999; Ницолова 2008).

<sup>6</sup> Тъй като глаголът *съм* е непреходен, той не може да образува страдателнопричастни форми (вж. Граматика 1999: 434; Ницолова 2008: 231).

но К. Чакърва отбелязва, че при тях не може да се говори за същинска перфектна семантика, тъй като те „не актуализират резултат от действие – срв. *\*Сега съм бил там*“ (Чакърва, лекции). В случая перфектната глаголна форма *бил съм* няма актуализираща, а само антериорна (предходна) семантика, т.е. за нея терминът „сегашно резултативно време“ е твърде условен. Така например в изречението: – *Съмняваш ли се, че и сега съм това, което съм бил винаги към теб?* (Ч. Дикенс), антериорността, а не резултативността е водеща. Причината за това, от една страна, е, че глаголят *съм* се характеризира с екзистенциална семантика (той изразява състояние), а от друга – фактът, че *съм* е от несвършен вид – според Р. Ницолова в случаите, в които „глаголят в перфект е от несв. вид, по-често се мисли повече за действието, не толкова за резултата, макар че двете са свързани“ (Ницолова 2008: 297). Разбира се, може да се потърси и по-абстрактна формулировка, като например, че чрез тези форми се актуализира предходно битийно състояние. В такъв случай те ще могат да се съчетават не с обстоятелството за актуалния момент (*сега, в момента*), а с темпорални думи и фрази, като *досега, до този момент, винаги, вече, все още* и др. Напр.: – *Съмняваш ли се, че и сега съм това, което съм бил винаги към теб?* (Ч. Дикенс); *Нима съм бил досега враг на тая планета, на моята и твоята родина?* (Г. Илиев).

[2] Конклузивните аористни форми от типа *бил съм*, подобно на формите на индикативния перфект, се образуват от мин. св. деят. причастие на спрегаемия глагол и формите за сегашно време на глагола *съм* (Грамматика 1999: 412). Поради факта, че *бил* функционира като мин. св. деят. причастие и като мин. несв. деят. причастие<sup>7</sup>, конклузивните аористни форми на *съм* съвпадат напълно с формите му за конклузивен имперфект (Грамматика 1999: 410), т.е. налице е пълна омонимия между умозаключителен аорист, умозаключителен имперфект и индикативен перфект.

Конклузивните употреби на *бил съм* (както в аорист, така и в имперфект) могат да бъдат разграничени от неконклузивните перфектни форми с помощта на периферийни модификатори за умозаключителност, като „модални думи“ от типа на *вероятно, сигурно, очевидно, явно* и др., глаголни форми като *изглежда, струва ми се, предполагам,*

---

<sup>7</sup> Мин. св. деят. причастие се образува от аористната основа на глагола + морфемата -Л, докато мин. несв. деят. причастие се получава от имперфектната основа на глагола + морфемата -Л (Грамматика 1999: 347 – 348). Съвпадането между мин. св. деят. причастие и мин. несв. деят. причастие на глагола *съм* – т.е. *бил*, се дължи на сходството във формите му за аорист и имперфект (Грамматика 1999: 387).

смятам и др., вметнати изрази от типа на *както се види, както става ясно* и др., предикативни конструкции като *явно е, сигурно е/сигурен съм, очевидно е, вероятно е* и др. (вж. Чакърова, Койнакова 2016: 78). Напр.: *Жалко, че не мога да се запозная с автора, за да си поприказвам с него, защото (и ти вече си се убедил), той изглежда е бил (конклузив – бел. моя, И. Р.) голям сладкодумец и шегаджия, а хора като него са винаги приятни за компания* (С. Стоянов); *При нормален режим на подготовка за подобен разговор отговорът на моя въпрос би трябвало предварително да е огледан от всички страни [...]. Но явно, че режимът е бил (конклузив – бел. моя, И. Р.) ненормален, защото чичо Дарий се сащиса [...]* (П. Караколева) и др.

[3] Формите за конклузивен имперфект се конституират от мин. несв. деят. причастие на спрегаемия глагол и формите за сегашно време на *съм* (Грамматика 1999: 410). Тъй като конклузивните форми за аорист и имперфект на *съм* съвпадат напълно, възникват затруднения при тяхната перцепция. Проблемът с разграничаването между двата вида умозаключителни форми от типа *бил съм* може да бъде разрешен с помощта на цялостния контекст, включително чрез анализирането на различни обстоятелствени пояснения, използвани в пропозицията, или чрез интерпретацията на употребени в рамките на изказването лексикални показатели за еднократност (*веднъж, един път* и др.) или повторителност (*често, понякога, винаги, обикновено* и др.) – според К. Чакърова „аористът не може да се свързва с лексикални обстоятелства за неограничена повторителност от типа на *често, понякога, обикновено, винаги, сутрин, вечер, нощем* и др.“ (Чакърова 2015: 56), срв.: [1] [...] *през последните месеци хазайката не е смеела да влезе в стаята му, толкова е било (конклузивен имперфект – бел. моя, И. Р.) мръсно вътре, често е бил (конклузивен имперфект – бел. моя, И. Р.) пиян* (Л. Коев) и [2] *Който, викат, е бил (конклузивен аорист – бел. моя, И. Р.) веднъж при нас, пак ще дойде* (Х. Бойчев).

При преизказните употреби от типа *бил съм* омонимните варианти са по-малко на брой в сравнение с непреизказните поради отпадането на спомагателния глагол *съм* в 3 л. Както ще видим, при ренаративните форми от разглеждания тип се наблюдава пълно съвпадение в парадигмата на аориста, имперфекта и презенса<sup>8</sup>.

<sup>8</sup> Преизказни форми на глагола *съм* в индикативен перфект, индикативен плусквамперфект, конклузивен имперфект и конклузивен аорист от типа *\*бил съм бил* не са възможни поради несъвместимостта на две причастия *бил* в рамките на една словоформа (вж. Грамматика 1999: 421; 425).

[4] Формите за преизказно минало време се образуват от мин. св. деят. причастие на спрегаемия глагол и формите за сегашно време на глагола *съм* (които отпадат в 3 л.). Носител на предходността е аористната морфема, а на преизказността – морфемата *-л* и липсата на *съм* в 3 л. (Граматика 1999: 418).

Поради съвпадение в причастната форма (*бил* функционира като мин. св. деят. причастие и като мин. несв. деят. причастие) ренаративната аористна форма *бил съм* съвпада с ренаративната имперфектна форма, като за правилното диференциране на двата типа преизказни форми може да помогне цялостната интерпретация на контекста, в който те се реализират, както и на специфичните за аориста и имперфекта темпорални характеристики – така например според В. Станков действието в аорист се представя като „локализирано във времето, като заемащо определено положение във времето“ (Станков 1969: 60), т.е. то е свързано с конкретния момент на извършването му, докато имперфектът „представя действието като вършено в някакъв минал момент, но непрекратено в него“ (Станков 1969: 96). Трябва да отбележим и че основна функция на аориста е да представя събития в миналото, които са се случили последователно едно след друго, докато имперфектът служи по-скоро като фон на основните действия, представяни от аориста (Чакърова 2015: 60; също Ницолова 2008: 283).

[5] Преизказните имперфектни форми от типа *бил съм* се конституират от мин. несв. деят. причастие на спрегаемия глагол и формите за сегашно време на глагола *съм*, които се изпускат в 3 л. (Граматика 1999: 418). Както вече отбелязахме, за разлика от аориста имперфектът може да се свързва с лексикални модификатори, като *често*, *понякога*, *обикновено*, *винаги*, *сутрин*, *вечер*, *нощем* и др. под., което може да спомогне за правилното разграничаване на имперфектните преизказни форми от типа *бил съм* от аористните им ренаративни омоними, напр.: *В своята хайдушка дейност Филип Тотю прескачал по нашите места и често бил (преизказан имперфект – И. Р.) гост на свои ятаци в селата Люта река, Пчелиново, Хаинето (сега Гурково) и др.* (Чудомир); *Лакеят, който бил (преизказан имперфект – И. Р.) обикновено важен и сериозен, тоя път се засмял* (Н. Райнов).

[6] Преизказните форми за презенс на всички глаголи са омонимни с тези на преизказния имперфект – образуват се от мин. несв. деят. причастие на спрегаемия глагол и сегашното време на спомагателния глагол *съм*, който се изпуска в 3 л. (Ницолова 2008: 365). Поради съвпадението в парадигмата на ренаративните имперфектни и ренаративните аористни форми от типа *бил съм*, синкретизмът е още по-

голям, срв.: – *Казват, че **си бил** доктор на физическите науки?* – *попита го Поли* (Г. Стоев). В посочения пример „**си бил** доктор“ може да се тълкува като *преизказан презенс, преизказан аорист* или *преизказан имперфект*.

Въпреки че разграничаването между трите ренаративни глаголни парадигми на *съм* е силно затруднено, правилното им разпознаване може да стане чрез специфичния контекст (повествование в сегашно или в минало време), както и чрез анализа на употребени лексикални модификатори за време от типа на *сега, в момента* (за ренаративно сегашно време), *тогава, навремето, в миналото, преди* (за ренаративен имперфект или аорист) и др. под.

Що се отнася до разграничаването на преизказните от непреизказните форми от типа *бил съм*, то, както посочихме, единствената разлика между двата типа употреби е отпадането на спомагателния глагол *съм* в 3 л. ед.ч. и 3 л. мн.ч. при ренаратива. В другите лица често маркер на преизказността са например частиците *кай* и *каже*, вметнати изрази с глаголите *казвам, говоря, викам* и др. (употребени най-често в 3 л. мн.ч.), лексикални модификатори като *слух, мълга, съобщение, вест* и др., самостоятелни изречения, сигнализиращи източника на информацията<sup>9</sup>, съчетания с предлога *според* и съществително име или местоимение (*според Иван, според тях* и др.) и др. под. (вж. Куцаров 1984: 125 – 128), напр.: – *А като казва, че **съм бил** на неговото художествено събрание, вярвате му* (П. Тодоров); *Хвалеше ме, че **съм бил** много умен, толкова умен, че съм разбирал около осемдесет думи* (А. Наковски); – *Казват, че **си бил** майстор на коктейлите – обърна се консултът към Филип* (П. Вежинов) и др.

[7] Солидализираме се със становището на К. Алексова, че адмиративните форми представляват специфична, емоционално-експресивна употреба на умозаключителния модус (вж. Алексова, ел. източник 1; Алексова, ел. източник 4), въпреки че емоционалният ефект може да бъде изразен и само чрез интонацията (напр.: *Ама то вали!*), чрез която говорещото лице експлицира своята изненада от новополучено знание, което влиза в противоречие с предходно състояние на незнание (вж. Алексова, ел. източник 1; също Ницолова 2008)<sup>10</sup>.

---

<sup>9</sup> Напр.: *Хаджи Ровоама описваше по трагически края на Бойча: като се влачел ранен из дола, през нощта **бил изяден** от вълци...* (И. Вазов) (примерът е на И. Куцаров: Куцаров 1984: 127).

<sup>10</sup> Адмиративните форми могат да се употребяват и в трите лица, като поради чисто прагматични причини формата в 1 л. се характеризира с по-ниска фреквенция на употреба в сравнение с формите за 2 и 3 л., тъй като говорещият рядко

Тъй като адмиративът може да се реализира и в плана на неминалото (в сегашно и бъдеще време) (вж. Алексова, ел. източник 3; Алексова, ел. източник 4; също Алексова 2003; Герджиков 1977), то адмиративни употреби от типа *бил съм* също могат да бъдат открити както в полето на *имперфекта* и *аориста*, така и на *презенса*, срв.: – *Божичко, колко си бил глупав! Сякаш не си мъж* (А. Дончев) (= *колко си глупав сега/по принцип, адмиратив в полето на презенса*); *Колко наивен съм бил тогава!* (С. Дичев) (= *винаги, често съм бил наивен по онова време, адмиратив в полето на имперфекта*); – *Тичах! А то било фалшива тревога...* (<https://hi-in.facebook.com/desislavastar/videos>) (= *конкретно действие, локализирано в определен минал момент, адмиратив в полето на аориста*).

Освен чрез конкретния контекст адмиративните форми могат да бъдат диференцирани най-вече с помощта на емоционално-експресивната сила на субективната реакция, изразена от страна на говорещото лице. В някои случаи показател на тази реакция могат да бъдат и употребени (в комбинация с адмиративната интонация) възклицателни междуметия (*ах, уф, леле* и др.), модифициращи частици (*ама, бре, брей* и др.), въпросителни местоимения и наречия в комбинация със съществително или прилагателно име (*колко наивен, какъв глупак*); някои противопоставителни съюзи (*а, ама, ала*) и др. под. Срв.: – *Като го хвана, ще му дам да се разбере. – Ама той бил голям страхливец* (К. Крачунов); *Нима те е страх? Я гледай!... Бре, че си бил страх...* (В. Друмев); *Колко наивен съм бил тогава!* (С. Дичев); *А ми разправяше, че разполага само с хиляда и великодушно ми ги даде. А аз после я засипах с подаръци за две хиляди! Какъв глупак съм бил, Боже!* (А. Илиев) и др.

[8] Според Р. Ницолова дубитатив се изразява чрез т.нар. форми за по-силно преизказване, при които към преизказните форми „се добавя там, където в тях не е застъпено, миналото деятелно причастие на спомагателния глагол *съм бил*, *-а*, *-о*, *-и*, което се поставя и в третоличните форми“ (Ницолова 2008: 370). Тук споделяме становището, че

---

може да научи изненадващи факти за самия себе си (вж. Ницолова 2008: 380). Срв.: „*Колко съм бил (адмиратив в 1 л. – бел. моя, И. Р.) глупав, наивен и заблуден*“, казваше си все по-често, откакто почна да говори пред касетофона на Дами за предишния си живот, да си спомня различни случки и събития, да ги претегля и преценява вече с днешни очи. „*Боже! Боже!*“ (Г. Мишев) и – *Брей, че ти си бил (адмиратив във 2 л. – бел. моя, И. Р.) цял поет бе, Марк Аврелий, я гледай!...* (А. Константинов); *Трепвам изненадан. Асавел... значи е бил (адмиратив в 3 л. – бел. моя, И. Р.) той!* (Н. Вътов).

дубитативните форми представляват ренаративни глаголни форми за изразяване на съмнение, като и тук, подобно на адмиратива, специфичното модално значение може да се изрази и само чрез интонацията или чрез дубитативни модификатори (вж. Граматика 1999: 432), като разграничаваме дубитатив в полето на *презенса*, *имперфекта* и *аориста* (за темпоралната парадигма на българския дубитатив вж. Алексова, ел. източник 2). Тъй като българският език не допуска двукратното използване на *бил* в една и съща аналитична форма (вж. също Граматика 1999: 425; Ницолова 2008: 370), дубитатив на *сегашни*, *имперфектни* и *аористни* форми на глагола *съм* се изразява не чрез „усилено преизказване“ (\**бил съм бил*), а чрез специфичната недоверчива интонация или чрез употребата на дубитативни модификатори (често в комбинация с дубитативната интонация). Такива модификатори могат да бъдат жестове или мимики, изразяващи недоверие, частици и наречия от типа на *уж*, *надали*, *едва ли* и др., лексикални модификатори, като *недоверие*, *съмнение*, *заблуда*, *лъжа* и др., както и вметнати изрази с глаголите *съмнявам се*, *не мисля*, *не вярвам* и др. Срв.: *Представих им един факт, на който **съм бил уж** очевиден [...]* (З. Стоянов); ***Уж била** свенлива българската жена!* (С. Валев); *Не обичал Исмаил ага военните работи и **надали бил** наоколо* (Г. Стоев); *Как не **успях** първоначално да **открия** къде е квартирата ти, а след това, когато **едва ли съм бил** по-малко пиян, я намерих безпроблемно?* (Б. Бойчев).

Омонимните форми от типа *бил съм* най-често се реализират в рамките на:

1) **съставни именни сказуеми**, напр.: *Колко **наивен съм бил** тогава!* (С. Дичев); – ***Хлапак си бил, глупав си бил!*** (П. Караколева); *Никъде няма да ходя, Павел. Нито аз, нито ти. Знам, че **си бил ти*** (Н. Паскалева). Тъй като глаголът *съм* пази битийната си семантика, той има значение на копула и не се изпуска в рамките на съставното именно сказуемо (вж. Граматика 1983: 135);

2) **безлични предикативни изречения със съм**, напр.: *Казвам „сякаш“, защото **е било трудно** да се определи точно къде и как се „нанасят“* (Д. Делян); *Не е валяло, а съм слушал дъжд. **Било е тъмно**, а съм виждал залез и съм целувал не ръце, а стълбове...* (А. Вутински); *Очевидно **не ми е било възможно** да се отправя обратно към служебния кабинет* (Л. Дилов); *Това му е съобщил лично Молотов, като се е извинил, че **не му е било възможно** да го уведоми навреме* (И. Янев);

**3) самостоятелни употреби** – значително по-редки са самостоятелните употреби на формите от типа *бил съм*, при които последните се реализират като просто глаголно сказуемо във VP. Много често в подобни примери са налице елиптични употреби. Напр.: *А след това – с изненада и съчувствие: „Тука си бил в прединфарктно състояние?!“ Знаех, че съм бил (= Знаех, че съм бил в прединфарктно състояние – бел. моя, И. Р.)* (Д. Делян); *Още няма мъх под носа си, а вече – цял хайдутин [...]* „*Че съм бил, бил съм (= Че съм бил хайдутин, бил съм – бел. моя, И. Р.), ама хà бакълъм, ако си пишкин, докажи го!*“ (Ц. Родев).

В заключение можем да отбележим, че в съвременния български език омонимните реализации на формата *бил съм* се срещат в полето на *индикативния перфект, конклузива, ренаратива, адмиратива и дубитатива*, като диференциацията е особено затруднена поради изравняването в старобългарския между аористните и имперфектните форми на спомагателния глагол **бѣти**, което в съвременния български език води до еднаква форма *бил* за **минало свършено деятелно и минало несвършено деятелно причастие**. Поради това се получава почти пълно съвпадение между формите от типа *бил съм* за *изявителен перфект, конклузивен аорист, конклузивен имперфект, преизказан аорист, преизказан имперфект* и *преизказан презенс* – т.е. налице е съвпадение в цели шест глаголни парадигми. Тъй като *адмиративът* представлява специфична употреба на умозаключителното наклонение (вж. Алексова, ел. източник 1; Алексова, ел. източник 4; Герджиков 1984), а *дубитативът*, от друга страна, е емоционално-експресивна употреба на преизказни форми (вж. Граматика 1999; Ницолова 2008), то синкретизмът допълнително се усилва, а с оглед на наличието на адмиративни и дубитативни форми в полето на *презенса, аориста* и *имперфекта* се оказва, че формите от типа *бил съм* заемат цели дванадесет клетки в глаголната парадигма.

За правилното разграничаване на разглежданите граматични омоними на първо място роля на детерминатор играят контекстът и съхраняването на спомагателния глагол *съм* в 3 л. при непреизказните форми от разглеждания тип (изпадане на спомагателния глагол *съм* в 3 л. се наблюдава и при дубитативните, а в някои случаи – и при адмиративните употреби от типа *бил съм*). Разграничителна роля могат да имат и самостоятелни изречения, сигнализиращи източника на информацията, периферийни модификатори за конклузивност, адмиративност или дубитативност, както и специфичната адмиративна или дубитативна интонация.

Що се отнася до диференциацията между омонимните форми от типа *бил съм* в полето на *сегашното* и *миналото* време, то ще посочим, че основна е ролята на специфичния контекст, но и на различни темпорални думи и фрази, употребени в пропозицията, както и на специфичните за *аориста* и *имперфекта* темпорални характеристики и др. под. Въпреки това разграничаването на разглежданите омонимни реализации на глаголната форма *бил съм* е изключителна трудно и изисква и немалка доза езиков усет.

## ЛИТЕРАТУРА

- Алексова 2003:** Алексова, К. *Адмиративът в българския език*. [Aleksova, K. Admirativat v balgarskiya ezik.] София: СЕМА РИ, 2003.
- Алексова 2005:** Алексова, К. За отношението омонимия – бипартиципалност – бидетерминативност в българската глаголна система. [Aleksova, K. Za otnoshenieto omonimiya – bipartitsipialnost – bideterminativnost v balgarskata glagolna sistema.] // *Сборник в чест на 65-годишнината от рождението на проф. д.ф.н. Василка Радева*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2005, 439 – 456.
- Алексова 2016:** Алексова, К. Дубитативът в съвременния български език, лексикалните модификатори за достоверност и маркерите за емотивност. [Aleksova, K. Dubitativat v savremenniya balgarski ezik, leksikalnite modifikatori za dostovernost i markerite za emotivnost.] // *Отговорността пред езика. Т. 4. Сборник, посветен на 65-годишнината на проф. д-р Добрина Даскалова*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“, 2016, 23 – 41.
- Алексова, ел. източник 1:** Алексова, К. Епистемична модалност – евиденциалност – адмиратив. [Aleksova, K. Epistemichna modalnost – evidentsialnost – admirativ.] // [http://georgesg.belb/personal/aleksova/Evident\\_Admirativ.htm](http://georgesg.belb/personal/aleksova/Evident_Admirativ.htm) (30.12.2024).
- Алексова, ел. източник 2:** Алексова, К. Темпоралната парадигма на българския дубитатив [Aleksova, K. Temporalnata paradigma na balgarskiya dubitativ.] // <https://www.academia.edu/31802102> (30.12.2024).
- Алексова, ел. източник 3:** Алексова, К. Конклузивът и неговите употреби в съвременния български език. [Aleksova, K. Konkluzivat i

- negovite upotrebi v savremenniya balgarski ezik.] // <https://liternet.bg/publish7/kaleksova/konkluzivyt.htm> (30.12.2024).
- Алексова, ел. източник 4:** Алексова, К. Адмиративът в българската разговорна реч. [Aleksova, K. Admirativat v balgarskata razgovorna rech.] // <http://belb.info/personal/aleksova/admirativ2.pdf> (30.12.2024).
- Андрейчин 1944:** Андрейчин, Л. *Основна българска граматика*. [Andreychin, L. Osnovna balgarska gramatika.] София: Хемусъ, 1944.
- Атанасова 2021:** Атанасова, М. Глаголът *съм* в старобългарски и староанглийски език – лексикални и граматични особености. [Atanasova, M. Glagolat *sam* v starobalgarski i staroangliyski ezik – leksikalni i gramatichni osobenosti.] // *Славянски диалози, година XVIII, кн. 27*, Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2021, 65 – 82.
- Валтер 1982:** Валтер, Х. За отношението между адмиративно и ренаративно значение при т.нар. „преизказни форми“ в съвременния български език. [Valter, H. Za odnoshenieto mezhdu admirativno i renarativno znachenie pri t.nar. „preizkazni formi“ v savremenniya balgarski ezik.] // *Езиковедска българистика на ГДР*. София: Наука и изкуство, 1982, 47 – 53.
- Герджиков 1977:** Герджиков, Г. Една специфична глаголна категория в съвременния български език. (Категорията „ангажираност на говорещия с изказването на действието“). [Gerdzhikov, G. Edna spetsifichna glagolna kategoriya v savremenniya balgarski ezik (Kategoriyata „angazhiranost na govoreshtiya s izkazvaneto na deystvieto“).] // *Годишник на Софийския университет, Факултет по славянски филологии, т. 69, 2*, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1977, 5 – 68.
- Герджиков 1984:** Герджиков, Г. *Преизказването на глаголното действие в българския език*. [Gerdzhikov, G. Preizkazvaneto na glagolното deystvie v balgarskiya ezik.] София: Наука и изкуство, 1984.
- Грамматика 1983:** Попов, К. (ред.), Георгиева, Е. (ред.), Пенчев, Й. (ред.). *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том 3. Синтаксис*. [Popov, K., Georgieva, E., Penchev, Y. Gramatika na savremenniya balgarski knizhoven ezik. Tom 3. Sintaksis.] София: БАН, 1983.
- Грамматика 1999:** Бояджиев, Т., Куцаров, И., Пенчев, Й. *Съвременен български език*. [Boyadzhiev, T., Kutsarov, I., Penchev, Y. Savremenен balgarski ezik.] София: Петър Берон, 1999.
- Джельова 2019:** Джельова, А. *Старобългарски език. Морфология*. [Dzhelyova, A. Starobalgarski ezik. Morfologiya.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2019.

- Куцаров 1994:** Куцаров, И. *Едно екзотично наклонение на българския глагол*. [Kutsarov, I. Edno ekzotichno naklonenie na balgarskiya glagol.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1994.
- Куцаров 2007:** Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. [Kutsarov, I. Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik.] Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2007.
- Мирчев 1978:** Мирчев, К. *Историческа граматика на българския език, III изд.* [Mirchev, K. Istoricheska gramatika na balgarskiya ezik. III izd.] София: Наука и изкуство, 1978.
- Ницолова 1993:** Ницолова, Р. Когнитивни състояния на говорещия, епистемична модалност и темпоралност. [Nitsolova, R. Kognitivni sastoyaniya na govoreshtiya, epistemichna modalnost i temporalnost.] // *Съпоставително езикознание, XVIII, 1993, № 3 – 4*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1993, 137 – 144.
- Ницолова 2007:** Ницолова, Р. Модализованная эвиденциальная система болгарского языка. [Nitsolova, R. Modalizovannaya evidentsial'naya sistema bolgarskogo yazyka.] // *Храковский, В., отг. ред. Эвиденциальность в языках Европы и Азии*. Санкт-Петербург: Наука, 2007, 107 – 197.
- Ницолова 2006, ел. източник:** Ницолова, Р. Взаимодействие эвиденциальности и адмиративности с категориями времени и лица глагола в болгарском языке. [Nitsolova, R. Vzaimodeystvie evidentsial'nosti i admirativnosti s kategoriyami vremeni i litsa glagola v bolgarskom yazyke.] // *Вопросы языкознания. 2006. № 4*, 27 – 45, <http://vja.ruslang.ru/ru/archive/2006-4> (3.05.2025).
- Ницолова 2008:** Ницолова, Р. *Българска граматика. Морфология*. [Nitsolova, R. Balgarska gramatika. Morfologiya.] София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2008.
- Пашов 1978:** Пашов, П. Омоними, омографи, омофони. [Pashov, P. Omonimi, omografi, omofoni.] // *Въпроси на българската лексикология*. София: Народна просвета, 1978, 39 – 60.
- Харалампиев 2001:** Харалампиев, И. *Историческа граматика на българския език*. [Haralampiev, I. Istoricheska gramatika na balgarskiya ezik.] Велико Търново: Фабер, 2001.
- Чакърова 2015:** Чакърова, К. Към въпроса за противопоставянето аорист – имперфект в съвременния български език. [Chakarova, K. Kam vaproa za protivopostavyaneto aorist – imperfekt v savremenniya balgarski ezik.] // *Да (не)откриваш думите. Юбилеен сборник, посветен на проф. д.ф.н. Вера Маровска*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2015, 49 – 62.

- Чакърова, Койнакова 2016:** Чакърова, К., Койнакова, В. Предикативни конструкции за изразяване на конклузивна модалност в съвременния английски език (в съпоставка с българския език). [Chakarova, K., Koynakova, V. Predikativni konstruktсии za izrazyavane na konkluzivna modalnost v savremenniya angliyski ezik (v sapostavka s balgarskiya ezik).] // *Trees of knowledge: roots and routes. Essays in Honour of Michael Grancharov*. Plovdiv: Plovdiv University Press, 2016, 69 – 86.
- Darden 1977:** Darden, B. On the admirative in Bulgarian. // *Folia slavica*, vol. I, №1. Bloomington: Slavica Publishers, 1977, 59 – 64.
- Guenchéva 1990:** Guenchéva, Z. Valeur inférentielle et valeur „admirative“ en bulgare. // *Съпоставително езикознание*, XV, № 4 – 5, София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1990, 47 – 52.

## ЕКСЦЕРПИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

Български национален корпус: [Интернет]. Available from: <<http://search.dcl.bas.bg>>